

کندوکاو شایستگی‌های معلمان

مجتبی دهدار^۱، اسماعیل ارباب^۲، محمد روشن رای^۳، علی لشکری^۴

۱- دکتری برنامه ریزی درسی و مدرس دانشگاه فرهنگیان ایران‌شهر

۲- دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان ایران‌شهر

۳- دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان ایران‌شهر

۴- دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان ایران‌شهر

چکیده

معلمان و مربیان امر تعلیم و تربیت روح هر نظام آموزشی محسوب می‌شوند و بقا و پایداری هر نظامی به عوامل متعدد اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و ... بستگی دارد. اما در این میان نظام آموزشی نقش پررنگ‌تری را ایفا می‌کند و جایگاه معلم در این میان از همه بیشتر است، لذا می‌طلبید در جهت توجه به مؤلفه‌های صلاحیت و شایستگی‌های عمومی و حرفه‌ای معلمان توجه بیشتر شود، چراکه بین مطلوب بودن کار معلم و تربیت و آموزش دانش‌آموزان که همان پرچم‌دار نسل آینده می‌باشند رابطه مستقیمی وجود دارد. مقاله حاضر با بررسی متون تحقیقی و پژوهشی صاحب‌نظران در این زمینه و ارائه نظریات آنان و توجه به شایستگی‌های معلمان در سند تحول بنیادین و سند چشم‌انداز آموزش و پرورش تبیین کند. در این مقاله ابتدا ابعاد متفاوت شایستگی‌های معلمان مورد بررسی قرار می‌گیرد و در ادامه نتایج حاصل از تحقیقات تعدادی از پژوهشگران در زمینه صلاحیت‌ها و شایستگی‌های معلمان و مربیان مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا کارگزاران اصلی تعلیم و تربیت به‌طور صریح با ملاک‌های شایستگی خود آشنا و آن‌ها را به‌کارگیرند و به تربیت کودکان، نوجوانان، جوانان و محصلان همت گمارند و اگر در هر نظام آموزشی به شایستگی‌های معلمان توجه کافی بشود به پیشرفته‌ای چشمگیر در زمینه‌ها و ابعاد متفاوت دست خواهد یافت و جامعه ایدئال شکل خواهد گرفت.

کلمات کلیدی: شایستگی‌های معلمان، معلمان اثربخش، شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثربخش.

مقدمه

یکی از مفاهیم کلیدی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مفهوم شایستگی است. در سند تحول بنیادین به برخورداری و ارتقای صلاحیت و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان توجه و تأکید فراوانی شده است و با این حال یکی از مسائلی موجوده در این رابطه فقدان نظام سازمان یافته‌ای جهت بررسی، شناخت و سنجش صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان می‌باشد. معلم یکی از خدمتگذاران اصلی تعلیم و تربیت و یکی از وجودی‌ترین نیروهای کارآمد برای هر کشوری محسوب می‌شود و به تعبیر دیگر روح نظام آموزشی هر کشوری است و با زحمات و تلاش‌های متفکرانه و خردمندانه اوست که هدف‌های نظام آموزشی هر کشور

محقق می‌شود و همبستگی مثبت و رابطه مستقیمی بین کیفیت کار معلم و پیشرفت تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در آموزشگاه وجود دارد. در این میان معلم با تمام ویژگی‌های شخصیتی، حرفه‌ای و تربیتی اش تاثیر زیادی بر فرایند یاددهی و یادگیری دارد. برآستی شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان را چگونه می‌توانیم بسنجیم؟

میدل معتقد است برخورداری از دانش و مهارت‌های مختلف به نام شایستگی یا صلاحیت معلمان آورده می‌شود.

از نظر استرانگ (۲۰۰۲) شایستگی‌های معلمان شامل سه بخش دانش، مهارت و گرایش می‌شود. بنابراین هدف از نگارش این مقاله تبیین شایستگی‌های عمومی و حرفه ایی معلمان با استفاده از پژوهش‌های صورت گرفته توسط کارشناسان می‌باشد و از نظریات و دیدگاه‌های صاحب‌نظر در این زمینه در نگارش مقاله استفاده خواهیم برد.

در جدولی که برای سنجش صلاحیت‌های حرفه ایی معلمان توسط کارشناسان آموزش و پرورش تهیه شده شایستگی‌ها را به دو گروه اصلی عمومی و حرفه ایی طبقه بندی میکنند که شایستگی‌های حرفه ایی خود به دو زیر مجموعه دانشی و مهارتی تقسیم می‌شوند.

جدول ۱- شایستگی‌های معلمان

شایستگی		عناوین
شایستگی عمومی		تعهد و تقید به ارزش‌های دینی و معیارهای اخلاقی
		برخورداری از نگرش غنی نسبت به تعلیم و تربیت و انگیزه قوی در تلاش برای کار با دانش‌آموزان
		بهره‌مندی از قدرت رهبری و مدیریت گروه
		بهره‌مندی از قدرت ارتباطی، مهارت‌های اجتماعی، سلامت و سلامت کلام
حرفه‌ای	دانشی	برخورداری از دانش مرتبط با محتوای دروس آموزشی
		شناخت مبانی و اصول تعلیم و تربیت
		آگاهی از برنامه ریزی و طراحی آموزش دروس
		آشنایی با روانشناسی تربیتی و ویژگی‌های رشدی دانش‌آموزان
مهارتی		آگاهی از روشها و فنون تدریس
		آگاهی از شیوه‌ها و ابزارهای ارزشیابی و کنترل آموزشی
		آشنایی با سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی
		مدیریت کلاس درس (نظم، زمان فعالیت گروهی، ارتباط مؤثر)
		بهره‌گیری از روشهای نوین و اکتشافی در آموزش و یادگیری و تربیت و داشتن طرح درس
		تطبيق آموزش با نیازهای یکایک دانش‌آموزان
		بکارگیری شیوه‌های نوین تشویق و ترغیب دانش‌آموزان
		آشنایی با شیوه‌های نوین تشویق و ترغیب دانش‌آموزان
		آشنایی با شیوه‌ها و ابزارهای ارزشیابی و کنترل آموزش و پیشرفت تحصیلی
		استفاده بهنگام و مؤثر از وسایل و رسانه‌ها و فناوری‌های نوین آموزشی
		مستندسازی تجارب موفق، آموزش و انتقال تجربه به همکاران و دانشجو معلمان
		مشارکت فعال و مؤثر با گروه‌های آموزشی، درس پژوهی و شور‌اها، جشنواره‌های تدریس و انجمن علمی و آموزشگاهی معلمان
		مشارکت در تصمیم‌سازی، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های عملیاتی مدرسه (آموزشی، فرهنگی، تربیتی و اجتماعی)
		تدوین گزارش در حین پایان سال تحصیلی از وضعیت تربیتی دانش‌آموزان به مدرسه و خانواده

برای تبیین و تشریح مطالب مندرج در جدول فوق و کندوکاو بیشتر موضوع مورد بحث در ادامه مطلب نظریات و نتایج حاصل از تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته توسط برخی کارشناسان و پژوهشگران در این زمینه را عنوان خواهیم کرد.

بررسی شایستگی‌های حرفه ایی معلمان با استناد به نتایج حاصل از تحقیقات آقایان (محسن دیبایی صابر، عفت عباسی، کوروش فتحي و اجارگاه و سعید موحد) که در دو فصلنامه پژوهش‌های آموزش و یادگیری- تحت عنوان «تبیین مولفه‌های شایستگی‌های حرفه ایی معلمان و تحلیل جایگاه آن در اسناد بالادستی آموزش و پرورش» چاپ شده است عمده‌ترین مولفه‌های شایستگی معلمان را به صورت جدول زیر بیان کرده‌اند:

جدول ۲- مولفه‌های شایستگی حرفه‌ای معلمان

مولفه‌ها	شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان
دانش	
نگرش و ارزش‌ها	
مهارت	
توانایی	
ویژگی‌های شخصیتی	

و در تشریح هر یک از مولفه‌ها اینچنین می‌نویسند:

۱. مولفه دانش: فرآیند توسعه دانش و معلومات نظری به گونه معمول از راه تحصیل در سطوح دانشگاهی حاصل می‌شود، توسعه دانش و معلومات زیربنای توسعه مهارت‌ها و نگرش به شمار می‌آید.
۲. مولفه نگرش و ارزش‌ها: معلمان تصمیمات خود را در چارچوبی از مجموعه ارزش‌ها اتخاذ می‌کنند. این ارزش‌ها و نگرش‌ها از مهمترین وجوه تمایز معلمان از یکدیگر است. به عبارتی نگرش عبارت از تصویر ذهنی انسان از دنیا و پیرامون آن است. از جمله برخی از این نگرش‌ها که بر رفتار و تصمیم‌گیری معلمان موثر است عبارتند از: محترم شمردن تعلیم و تربیت، نحوه پایبندی به اخلاق حرفه‌ای.
۳. مولفه مهارت: مهارت عبارت از توانایی پیاده‌سازی علم در عمل است. مهارت از راه تکرار کاربرد دانش در محیط و تقعی به دست آمده و توسعه می‌یابد. توسعه رهمهارت منجر به بهبود کیفیت عملکرد می‌شود، بدون آن، در بسیاری از موارد، معلومات، منشا تاثیر زیادی نخواهند بود. برای مثال هیچ معلمی بدون به کارگیری و تجربه کردن کار تیمی در عمل، نمیتواند مهارت کار تیمی را با مطالعه کسب کند.
۴. مولفه توانایی: توانایی خصلتی باثبات و وسیع را مصور می‌سازد که شخص را برای دستیابی و نهایت عملکرد در مشاغل فیزیکی و فکری مفید می‌سازد. در واقع، توانایی و مهارت مشابه هم بوده و تفاوت آنها در این است که مهارت ظرفیتی خاص برای انجام فیزیکی کارهاست، اما توانایی ظرفیت انجام کارهای فکری را مشخص می‌سازد.
۵. مولفه ویژگی‌های شخصیتی: ویژگی‌های شخصیتی شامل تمایلات، خلق و خو و ویژگی‌های شخصیتی مثل خود آگاهی و اعتماد بنفس است.

جدول ۳- مولفه دانش بر حسب دیدگاه صاحب نظران

مولفه	خرده مولفه
دانش	دانش تخصصی
	دانش برنامه درسی و محتوای آموزشی
	راهبردهای مهارت‌های تدریس، استفاده از زبان و چند رسانه‌ها
	سنجش و ارزیابی

جدول ۴- مولفه نگرش بر حسب دیدگاه صاحب نظران

مولفه	خرده مولفه
نگرش	احساس کار آمدی
	تمایل کارهای تیمی، همکاری
	نگرش انتقادی به تدریس خود (ارزشیابی، شیوه‌های آزمون)
	تمایل به ترویج نگرشها و فعالیت‌های دموکراتیک دانش آموزان
	تعهد به ارتقا و افزایش یادگیری همه دانش آموزان
	تمایل به تغییر، انعطاف پذیری، یادگیری مداوم و توسعه حرفه‌ای از طریق مطالعه و انجام تحقیق

جدول ۵- مولفه مهارت بر حسب دیدگاه صاحب‌نظران

خرده مولفه مولفه	
برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل تدریس	مهارت
استفاده از مواد و تکنولوژی‌های تدریس	
اداره و هدایت دانش آموزان و گروه‌ها	
نظارت، اتخاذ و ارزیابی راهبردها و فرآیندهای تدریس	
جمع آوری، تحلیل، تفسیراسناد و داده‌ها	

بررسی شایستگی حرفه‌ای معلمان با استناد به نتایج حاصل از پژوهش‌های آقایان (بیژن عبدالهی، عطیه دادجوی توکلی، غلامعلی لوسلیانی) که در فصلنامه نوآوری‌های آموزشی تحت عنوان شناسایی و اعتبار سنجی شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثربخش چاپ شده است. مهم‌ترین شایستگی‌های شناسایی شده در هفت بعد یا مؤلفه اصلی شامل: پیش‌نیازهای معلم، ویژگی‌های شخصی معلم، برنامه‌ریزی و آمادگی، مدیریت و سازمان‌دهی کلاس درس، آموزش یا تدریس، نظارت بر پیشرفت و توان دانش‌آموزان و مسؤلیت‌های حرفه‌ای شناسایی شد. در بعد پیش‌نیازهای معلم، داشتن توانایی کلامی برای انتقال مفاهیم به دانش‌آموزان. در بعد نظارت بر پیشرفت دانش‌آموزان، توضیح تکالیف به زبان روشن، در بعد مسؤلیت‌های حرفه‌ای، داشتن رفتار و تعامل محترمانه با والدین دانش‌آموزان در بعد برنامه‌ریزی و آمادگی، بیان نتایج درس به زبان روشن. در بعد مدیریت و سازمان‌دهی کلاس درس، آماده کردن پیشاپیش مواد آموزشی برای استفاده در کلاس در بعد ویژگی‌های شخصی معلم، ایجاد فرصت‌هایی برای موفقیت همه دانش‌آموزان و در بعد آموزش یا تدریس نیز بهره‌گیری از مفاهیم و زبان متناسب با سن و سوابق دانش‌آموزان که معلمان اثربخش باید از آن برخوردار باشند. در ادامه محققان نتایج خود را به صورت جدول‌های زیر بیان کرده‌اند:

(الف) رتبه بندی و الویت بندی ابعاد شایستگی:

جدول ۶- رتبه بندی ابعاد شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثر بخش

رتبه	ابعاد شایستگی‌های حرفه‌ای
۱	پیش‌نیازهای معلم
۲	نظارت بر پیشرفت دانش‌آموزان
۳	مسولیت‌های حرفه‌ای
۴	برنامه‌ریزی و آمادگی
۵	مدیریت و سازمان‌دهی کلاس درس
۶	ویژگی‌های شخصیتی معلم
۷	آموزش یا تدریس

(ب) شایستگی‌های شناسایی شده در هر بعد و اولویت‌بندی آن‌ها

۱- پیش‌نیازهای معلم

جدول ۷- شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان در بعد پیش‌نیازهای معلم

اولویت	شایستگی‌ها در بعد پیش‌نیازهای معلم
۱	داشت توانایی کلامی برای انتقال مفاهیم به دانش‌آموزان
۲	داشتن تسلط کافی بر موضوع
۳	دارای ارتباط روشن و واضح
۴	بهره‌گیری از منابع مختلف به منظور شناخت تحولات جدید در موضوعات مربوط به تدریس
۵	آگاهی درباره همه منابع و جست و جوی منابع جدید به منظور استفاده در تدریس و یادگیری

نتیجه بدست آمده در این مطالعه حاکی از این امر است که معلمان اثر بخش و حرفه ایی قبل از هر چیزی، باید ابتدا از دانش محتوایی کافی و لازم برخوردار باشند و از انجایی که هر علمی و موضوع درسی به سرعت در حال تغییر است، معلمان برای آگاهی از این تغییرات و استفاده از آنها در امر آموزش، باید از منابع جدید آگاهی لازم را داشته باشند. البته صرف داشتن تخصص و تسلط بر موضوع درسی کافی نیست، چرا که مهمتر از آن توانایی انتقال مفاهیم به دانش آموزان است. به همین دلیل داشتن توانایی ارتباط کلامی مهم ترین شایستگی معلمان اثر بخش میباشد.

۲- بعد نظارت بر پیشرفت دانش آموزان

جدول ۸- شایستگی های حرفه ایی معلمان در بعد نظارت بر دانش آموزان

اولویت	شایستگی ها در بعد نظارت بر پیشرفت دانش آموزان
۱	توضیح تکالیف به زبان روشن
۲	ارایه تکالیف مرتبط با اهداف درسی
۳	تناسب آموزش با سطوح پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و نیازهای آنان
۴	ارزیابی دایم فرآیند پیشرفت دانش آموزان
۵	ارتباط دادن تکالیف با محتوای درسی و ظرفیت دانش آموزان
۶	ایجاد تغییرات در تدریس بر اساس بازخورد، انعکاس و نتایج ارزشیابی
۷	بکارگیری استراتژی های ارزیابی و تفسیر نتایج برای ارزیابی و ترویج یادگیری دانش آموزان
۸	توضیح مجدد درس بر اساس نتایج ارزیابی

معلمان اثر بخش بادی تکالیفی مرتبط با اهداف و محتوای درسی و نیز ظرفیت دانش آموزان ارایه نمایند. این تکالیف بادی دانش آموزان را به تفکر عمیق وادارد. معلمان بادی به ارزیابی دایم پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بپردازند و ضمن استفاده از استراتژی های و ضمن استفاده از استراتژیهای مختلف ارزیابی، بازخوردهای معنا داری را به دانش آموزان ارایه نمایند. سپس بر اساس نتایج ارزیابی اقدام به ایجاد تغییرات لازم در تدریس و توضیح مجدد درس نمایند و آموزش خود را با سطوح پیشرفت تحصیلی و نیازهای دانش آموزان متناسب نمایند. پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از معیارهای اصلی ارزیابی عملکرد معلمان محسوب می شود. نظارت بر پیشرفت دانش آموزان کار پیچیده ای است. معلمان مؤثر ابزار مختلفی برای نظارت بر پیشرفت دانش آموزان استفاده میکنند که میتوان به ارایه تکالیف، ارزشیابی ارایه بازخورد به دانش آموزان اشاره کرد.

۳- بعد مسؤلیت های حرفه ای

جدول ۹- شایستگی های حرفه ایی معلمان در بعد مسؤلیت های حرفه ایی

اولویت	شایستگی ها در بعد مسؤلیت های حرفه ایی
۱	داشتن رفتار و تعامل محترمانه با والدین دانش آموزان
۲	دادن اطلاعاتی به خانواده ها درباره پیشرفت دانش آموزان
۳	مشارکت با همکاران خود در طراحی و اجرای پروژه های آموزشی
۴	بهره گیری از تخصص همکاران
۵	داشتن شناخت از آخرین تحولات آموزش و پرورش و کاربرد آن در بهبود عمل
۶	بهره گیری از سازمان ها و نشریات حرفه ایی به عنوان منابع جهت رشد خود

این بعد شایستگی های را در ارتباط با قراری ارتباط با والدین، رشد حرفه ایی معلم، مشارکت در جامعه حرفه ایی و تأمل در تدریس را شامل میشود. معلمان اثر بخش معلمانی هستند که دارای تعامل و رفتار محترمانه با والدین دانش آموزان میباشدند. آنها با والدین دانش آموزان ارتباط برقرار می کنند تا از این طریق هم شناخت بهتری نسبت به دانش آموزان پیدا کنند

و هم اطلاعاتی را در رابطه با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و نحوه اداره کلاس بهع آنها ارایه نمایند. آنها والدین دانش آموزان را در برنامه‌های آموزشی مشارکت می‌دهند. معلمان اثر بخش در یک جامعه حرفه ایی مشارکت دارند. آنها با همکاران خود در طراحی و اجرای پروژه های آموزشی شرکت نموده و ضمن بهره‌گیری از تخصص معلمان، موقعیت هایی را برای همکاری با دیگران جهت بهبود یادگیری دانش آموزان فراهم مینمایند. معلمان اثر بخش از تحولات جاری در آموزش و پرورش دارای شناخت کافی بوده و به دنبال استراتژی های آموزشی جدید میباشند. آنها به منظور روز آمد کردن دانش خود، در فعالیت های علمی و دوره های آموزشی مشارکت نموده و از سازمان ها و نشریات حرفه ایی، به عنوان منابعی جهت رشی حرفه ایی خود استفاده میکنند. آنها از طریق تفکر درباره تدریس، به ارزیابی موفقیت ها و اشتباهات خود میپردازند و ضمن ارزیابی کار خود، اقداماتی را جهت بهبود آن انجام می‌دهند. شایستگی های این بعد گویای آن است که مؤثر و اثربخش بودن معلمان تنها به برخورداری و تسلط به موضوعات درسی بستگی ندارد، بلکه نیازمند ارتباط با خانواده دانش آموزان جهت تبادل اطلاعات مورد نیاز می‌باشد. همچنین معلمان اثر بخش به دنبال رشد حرفه ایی خود از طرق مختلف هستند.

۴- بعد برنامه ریزی و آمادگی

جدول ۱۰- شایستگی های حرفه ایی معلمان در بعد برنامه ریزی و آمادگی

اولویت	شایستگی ها در بعد برنامه ریزی و آمادگی
۱	بیان نتایج درس به زبان روشن
۲	ارتباط دادن آموزش به موقعیت های واقعی دانش آموزان
۳	ایجاد اعتماد بنفس در دانش آموزان و ترغیب آنها به منظور خود باوری

مهمترین شایستگی این بعد که معلمان اثر بخش باید از آن برخوردار باشند، بیان نتایج درس به زبان روشن است. معلمان اثربخش، معلمانی هستند که آموزش را به موقعیت های زندگی واقعی دانش آموزان مرتبط می سازند. آنها اعتماد بنفس و خودباوری را در دانش آموزان ایجاد و تقویت میکنند. انتظارات خود را به طور واضح و روشن برای دانش آموزان ارایه میکنند و با طراحی فعالیت ها و سوالهایی به منظور بهره‌گیری دانش آموزان از سطوح مختلف شناختی، آنها را برای فهم بیشتر و درک عمیق مطالب ترغیب میکنند. معلمان اثر بخش با طراحی ارزیابی در تدریس، از میزان دستیابی دانش آموزان به نتایج مورد نظر و نیز مشارکت دانش آموزان در فعالیت ها و گروه‌ها، اطلاعات کسب می‌کنند. آنها از فنون ارزیابی رسمی و غیررسمی و غیر رسمی در این زمینه استفاده میکنند و بین عناصر مختلف برنامه همسویی و توالی ایجاد میکنند. شایستگی های بدست آمده در این بعد حاکی از آن است که در تدریس مؤثر، اهداف آموزشی از قبل توسط معلمان تعیین و به دانش آموزان گفته میشود. در مورد فعالیت ها، مواد و روشها از قبل تصمیم گیری و شیوه های مناسب ارزیابی از دانش آموزان نیز پیش بینی میشود. بنابراین معلمان مؤثر با آمادگی و برنامه ریزی از قبل اقدام به تدریس و آموزش میکنند.

۵- مدیریت و سازماندهی کلاس درس

جدول ۱۱- شایستگی های معلمان در بعد مدیریت و سازماندهی کلاس درس

اولویت	شایستگی ها در بعد مدیریت و سازماندهی کلاس درس
۱	آماده کردن پیشاپیش مواد آموزشی برای استفاده در کلاس درس
۲	تشویق رفتار مثبت و بیان انتظار معلم برای رفتار مثبت
۳	وضع قوانینی به عنوان استانداردهای رفتار به منظور تعامل معلم با دانش آموزان و تعامل دانش آموزان با معلم
۴	تعیین و بیان روال های کاری و روش ها در ابتدای سال تحصیلی

در این بعد، آماده کردن پیشاپیش مواد آموزشی برای استفاده در کلاس درس، مهم ترین شایستگی معلمان بوده که معلمان اثر بخش باید از آن برخوردار باشند. معلمان اثر بخش قوانینی را به منظور تعامل با دانش آموزان و برعکس وضع میکنند. وضع قوانین کلاس با مشارکت دانش آموزان انجام میگیرد. به دانش آموزان در برقراری و حفظ استانداردهای رفتاری کمک میکنند و انتظارات خود را در رابطه با رفتار مثبت بان میکنند. معلمان اثر بخش ضمن آماده کردن پیشاپیش مواد آموزشی جهت استفاده در کلاس فمحیط فیزیکی کلاس را محیا نموده و به منظور تشویق ارتباطات متقابل، با قراردادن صندلی ها به شکل گروهی، به سازمان دهی اثر بخش فضای کلاسی میپردازند. آنها ضمن تعیین و بیان روالهای کاری و روش ها در ابتدای سال تحصیلی، سعی میکنند تا بین چالش برانگیز بودن فعالیت ها و تنوع آنها توازن برقرار سازند. معلمان مؤثر با مدیریت مطلوب رفتار دانش آموزان و سازماندهی مناسب فضای فیزیکی کلاس، زمینه را برای آموزش و تدریس اثر بخش فراهم می آورند. بنابراین تدریس اثر بخش نیازمند آرامش، نظم دانش آموزان و نیز فضای فیزیکی منظم می باشد.

۶- بعد ویژگی های شخصی معلم

جدول ۱۲. شایستگی های حرفه ای معلمان در بعد ویژگی های شخصی معلم

اولویت	شایستگیها در بعد ویژگیهای شخصی معلم
۱	ایجاد فرصت هاتی برای موفقیتن همه دانش آموزان
۲	اعتقاد داشتن به تفاوتهای فردی دانش آموزان
۳	نشان دادن اشتیاق به محتوای درسی
۴	برخورد با بد رفتاری دانش آموزان به طور فردی
۵	دارای نگرش مثبت به مسایل جدید ونوآوریها
۶	دادن آزادی عمل به دانش آموزان

این بعد مواردی همانند علاقه مندی معلم به آموزش، رعایت احترام و عدالت در برخورد با دانش آموزان، شیوه عمل فکورانه و برخورداری از خلاقیت را شامل میشود. مهمترین شایستگی معلمان در این بعد این است که آنها باید فرصت هایی را برای موفقیت همه دانش آموزان ایجاد نمایند. معلمان ضمن اعتقاد به تفاوتهای فردی دانش آموزان، بادی با بد رفتاری آنها نیز به طور فردی برخورد نمایند. معلمان اثر بخش نسبت به محتوای درسی و نیز علایق و دغدغه های داخل و خارج از مدرسه دانش آموزان، اهمیت و اشتیاق نشان می دهند. آنها نسبت به کار خود متعهد بوده و مسولیت نتایج کار دانش آموزان را بر عهده میگیرند. معلمان مؤثر نسبت به تدریس و دانش آموزان، مسایل جدید ونوآوری علاقه مند و دارای نگرش مثبت بوده و از زمان خارج از مدرسه به منظور آمادگی برای تدریس استفاده میکنند. آنها اقدام به دادن آزادی عمل به دانش آموزان مینمایند و دارای قدرت تحمل عقاید تازه دانش آموزان هستند. معلمان شایسته از طریق برقراری ارتباط با دانش آموزان، آنها را برای انتخاب و ایجاد هدفی چالش برانگیز و نیز تصمیم گیری به صورت فردی ترغیب مینمایند. معلمان اثر بخش آموزش را با شناخت دانش آموزان شروع میکنند. بنابراین معلمانی اثر بخش خواهند بود که علاوه بر برخورداری از صلاحیت علمی و تخصصی، از ویژگیهای شخصیتی و رفتاری لازم نیز برخوردار باشند.

۷- بعد آموزش یا تدریس

جدول ۱۳- شایستگی های حرفه ای معلمان در بعد آموزش یا تدریس

اولویت	شایستگی ها در بعد آموزش یا تدریس
۱	بهره گیری از مفاهیم و زبان متناسب با سن و سوابق دانش آموزان
۲	ارایه دستورالعمل های متناسب با سطح درک دانش آموزان
۳	بهره گیری از راهبردهای متنوع تدریس

اولویت	شایستگی ها در بعد آموزش یا تدریس
۴	بکارگیری تجارب یادگیری به منظور چالش، تلاش، انگیزش و مشارکت فعال
۵	ترغیب دانش آموزان به خود ارزشیابی از طریق طراحی سوالات
۶	بکارگیری مثالها و استعاره ها به منظور روشن سازی ایده های جدید
۷	ارزیابی عمیق فهم دانش آموزان با پرسیدن سوال از آنان
۸	برقراری ارتباط با دانش آموزان با بکارگیری شوخی، لطیفه و رفتار طنز

شایستگی های بدست آمده در این بعد گویای آن است که تدریس مؤثر نیازمند استفاده از استراتژی های مناسب، مشارکت دادن دانش آموزان در فرایند آموزش و برقراری ارتباط مناسب با دانش آموزان میباشد.

نتیجه گیری

نتایج نگارش مقاله حاضر که با هدف تبیین مولفه های شایستگی معلمان و تحلیل آنها در متون و پیوشهای صورت گرفته توسط کارشناسان در این زمینه انجام شده بود، نشان داد که معلمان دارای دو سطح از شایستگی میباشند که شامل: شایستگی های عمومی و حرفه ایی که اهمیت و نقش شایستگی های حرفه ایی بیشتر است. در تحقیق اول که حاصل کار محققان (محسن دیبایی صابر و همکارانش) بود، عمده ترین مؤلفه های شایستگی های حرفه ایی معلمان را به پنج بعد که شامل: دانش، نگرش و ارزشها، مهارت، توانایی و ویژگیهای شخصیتی بود تقسیم بندی کرده بودند. که هر کدام از این مؤلفه ها به خرده مؤلفه های جداگانه ایی تقسیم بندی میشدند. اما در تحقیق دوم که حاصل کار پژوهشگران (بیژن عبدالهی و همکارانش) بود، مهمترین شایستگیهای حرفه ایی معلمان در هفت بعد یا مؤلفه شناسایی شده که شامل: نیازهای معلم، ویژگیهای شخصی معلم، برنامه ریزی و آمادگی، مدیریت و سازمان دهی کلاس درس، آموزش یا تدریس، نظارت بر پیشرفت و توان دانش آموزان و مسولیت های حرفه ایی بود که هر کدام به نوبه خود دارای شاخه های متعدد بودند و به طور مفصل راجع به آنها بحث شد. لذا با توجه به نقش مؤثر و اهمیت زیاد معلمان به عنوان یکی از کارگزاران اصلی نظام آموزش و پرورش، بکارگیری شایستگی های شناسایی شده در آموزش و پرورش و تربیت دانش آموزان و دانشجو معلمان، و آموزشهای ضمن خدمت و در استخدام ها پیشنهاد می گردد.

منابع

۱. دیبایی صابرمحسن، عباسی عفت، فتحی واجارگاه کوروش وصفایی موحد سعید (پاییز و زمستان ۱۳۹۵)، "تبیین مؤلفه های شایستگی های حرفه ایی معلمان و تحلیل آن در اسناد بالا دستی آموزش و پرورش"، دو فصلنامه پژوهشهای آموزش و یادگیری، دوره ۱۳، شماره ۲، صص ۱۱۶، ۱۱۵
۲. عبدالهی بیژن، دادجوی توکلی عطیه و یوسلیانی غلامعلی، (بهار ۱۳۹۳)، "شناسایی و اعتبار سنجی شایستگی های حرفه ایی معلمان اثربخش، فصلنامه نوآوریهای آموزشی، سال سیزدهم، شماره ۴۹، صص ۴۵، ۴۴، ۴۳، ۴۲، ۳۹، ۳۸، ۳۷، ۳۶، ۳۵.